

této důvěry dále, nebylo by přece nic jednoduššího než ústy nanejvýš povoláními národům sdělit, že tehdy a tehdy cizí vojska odejdou. Jestli jsme tuto důvěru ztratili... no, o této možnosti raději nehovořme.

Přísně utajené sovětské tanky hýbou naší veřejností. Tanky běžně na ulicích nepotkáváme, spojenecké vojáky ano. Hovoří. Ne právě hodně, ale hovoří. A pan Novák se doví, že není pravda, že přijíždějí manželky spojeneckých důstojníků, ale že je pravda, že přijíždějí poněkud početnější umělecké ženské soubory. Neukojená zvidavost pana Nováka, vaše i moje, se automaticky zeptá: na krátké štábní cvičení početné soubory? Divně, divně... A začne se „proslýchat“. Komu to slouží?

Doufám pevně, že až budete číst tyto řádky, bude vše jasné, protože poslední „proslýchaná“ zpráva praví: oběd na rozloučenou se spojeneckými jednotkami se koná 27. či 28. nebo 29. června. A po obědech na rozloučenou obvykle následuje rozloučení. Odjezd.

Reportér č. 27. 3.-10. července 1968

Alexandr Kliment Normální život

Československá revoluce neměla klasický, krvavý průběh, jak jej známe z dějin, byla pokojná, takřka ústavní, a zpočátku proběhla se souhlasem rozhodující části obou národů, se souhlasem dělnictva. Přesto však tímto pokojným způsobem uvrhla zemi do nenormálního života. Proč? Komunisté nevyužili dějinné příležitosti vést revoluci tím nejideálnějším stylem, tj. likvidovat přirozené třídní odpůrce (ostatně ne příliš významné) pouze ve smyslu ekonomickém. Abnormalita situace mohla se totiž týkat pouze ekonomických vztahů, které, jak víme, rozhodují o osudu každé revoluce a jejichž klíčové problémy byly už vyřešeny před únorem 1948. V politice nanejvýš příznivém ovzduší šlo vlastně o jediné: normalizovat hospodářský život na základě všelidového vlastnictví. Avšak místo aby se rychle rozvíjelo všelidové vlastnictví a s ním všelidová správa a moc, upevňovala se byrokratická diktatura a rozvíjel se stranický aparát. Ekonomika se začala rozkládat. Nekorigovatelným mocenským vlivem a tlakem nám bylo vnuceno nekritické a detailní přejímání sovětských vzorů, které se brzy projevily jako neústrojná a založily hluboko a všestrannou krizi společnosti. Rozpory, které tak vznikly, se neřešily normální cestou, tzn. jejich vyjevováním a překonáváním, nýbrž politickými usneseními. Doktrína selhala, ale vláda se chovala, jako by selhal lid.

Absolutistické ztotožnění státu s několika osobami bylo projevem politické nedůvěry k nejširším lidovým vrstvám, které se staly předmětem manipulace a teroru. Náš život vůbec byl vystaven celé řadě mimořádných a

mimořádně zbytečných nárazů. Tenkrát se říkalo: Oběti, ano, ovšem, ale kdyby měly aspoň smysl.

Všeobecný pocit provizoria a mimořádná situace zavládly jako trvalý stav života společnosti, tedy abnormalita, v níž se špatně bydlí, ale zato dobře vládne. Silný muž se kdykoli a kdekoli odvolával na stav ohrožení, byl to však právě jen on, který ohrožoval každého.

Letošíňm jarem se utajovaná krize stala veřejnou. To je první normální krok v poměrech nadále nenormálních. Máme však naději tuto krizi překonat. Nade všechno teď potřebujeme klidný vývoj. Pevně si zapamatujme tři zásady dalšího normálního vývoje, které už jasně vyplývají z našich diskuzí:

1. SAMOSTATNOST. Zahraniční nevměšování do našich vnitřních záležitostí. Naše malé a odvislé národy si ji mohou zaručit naprosto rozhodným a statečným, ale moudrým a neprovokativním postupem.

2. OTEVŘENOST. Pěstování věcného vnitropolitického dialogu. Prostě řečeno: Dokud se zas nezavede cenzura a nezačne z politických důvodů zavírat, nikdo se ničeho nemusíme bát, ani ti nahoře, ani ti dole.

3. TRPĚLIVOST. Ať se věci, stanoviska, názory, programy a lidé tříbí a krystalizují. Kdo se neosvědčí, selže nebo zklame, může být zcela normálně vystřídán druhým.

Nedělejme si radikální iluze. Rychle a trvale se musí- me zabezpečit jen proti návratu starých poměrů. Parlament (ještě starý) dělá, co může a na podzim se sejde mimořádný sjezd KSČ. Je věcí komunistů, aby si na sjezdu normální cestou vyřešili krizi své strany. Ostatní veřejnost však k jejich sjezdu nesmí jen přihlížet. Ostatní strany NF, společenské organizace a nově vznikající nezávislé skupiny, které by měly být urychleně legalizovány, by se měly před sjezdem sejit, konzultovat a veřejně předložit sjezdu KSČ zásadní dokument. Takový nezávisle vypracovaný dokument by byl výrazem solidarity, nabídkou koaliční spolupráce a věcnou oponenturou při jednání sjezdu. Měl by shrnovat náklady, stanoviska, názory a návrhy veřejnosti a neměl by projít filtrem stranického aparátu. K tomu by bylo třeba na půdě NF vytvořit informační centrum. Iniciativu při přípravě takového dokumentu by mohly společně převzít jednak zástupci dělnických samosprávných rad a dělnických výborů na ochranu svobody projevu, jednak koordinační výbor tvůrčích svazů.

Sjezd KSČ hodlá přinést koncept dalšího celostátního vývoje. Sjezd jedné strany, která je sama v krizi, bude tedy plnit úlohu nejvyššího, mimořádného, celostátního konventu. Tuto nenormální situaci je možné překonat jenom tak, že na jeho jednání bude slyšen kvalifikovaný a reprezentativní hlas obou a celých našich národů. Jinak by nekomunistická veřejnost nym právem mohla požadovat, aby si sjezd definitivně vyřešil jenom své stranické problémy, kdežto s linií celostátní aby KSČ pak přišla jen jako s návrhy do diskuse před plénem parlamentu. Jenže ten do té doby nebude zvolen

a my všichni přece dobře víme, že i nový parlament bude takový, jaká bude KSČ po sjezdu. Je to sice pořád nenormální, ale je to realita a naše veřejnost je ochotna ji respektovat, jestliže KSČ bude respektovat veřejnost. Ostatně KSČ v květnu k takové nejširší spolupráci už vyzvala. Jde jen o to, aby to byla normální spolupráce, aby se sjezd konfrontoval opravdu s veřejností a ne s obrazem, který si o veřejnosti vytvářejí stranický, dosud důkladně nereformovaný aparát.

A co je vlastně ten normální politický život? Právní řád, prosperita, svobodná výměna názorů a reprezentativní demokratická vláda v demokraticky uspořádané Evropě.

LL. č. 19. 4. července 1968

Prohlášení kruhu nezávislých spisovatelů

I.

Čím osaměleji stojí moderní člověk před úkolem najít si v sobě odpověď na otázku vlastního smyslu, tím menší je také jeho jistota, že se lidstvu podaří spoutat závratný potenciál technologické civilizace mravními principy smysluplného života a zaručit, že se tento zdroj nedozírných možností nepromění přes noc ve zdroj jejich nedozírné zhouby. A čím menší je tato jeho jistota, tím naléhavěji pociťuje potřebu *demokracie* jako systému záruk proti koncentraci a zneužití moci.

Naše národy, jež jejich osud naučil vážit si humanity, kultury, svobody a nezávislosti, dovedou a chtějí žít ve *skutečné* demokracii. Ostatně ukázalo se, že se u nás nelze přiblížit ani k ideálům socialismu, pokud je socialismus chápán jako protiklad demokracie a nikoli jako její rozšíření; vše dokonce nasvědčuje tomu, že československý socialismus bude skutečným socialismem jen potud, pokud československá demokracie bude skutečnou demokracií: má-li totiž všechen náš lid konkrétně pociťovat, že hospodářství patří opravdu jemu, musí se opravdu konkrétně podílet na jeho správě, a má-li se opravdu podílet na jeho správě, pak se musí opravdu podílet i na vládě v zemi. Socialismus, který připouští demokracii pouze pro někoho, musí být u nás záhy pochopen jako socialismus pouze pro někoho.

V Československu nežijí jen komunisté a marxisté a předpoklad, že být komunistou znamená být intelektuálně i morálně čímsi víc než ostatní lidé a mít tedy větší nárok na správu věci, neodpovídá, — jak se v průběhu posledních dvaceti let dostatečně potvrdilo — skutečnosti. Lidé nehodní a neschopní jsou na obou stranách, právě tak jako lidé čestní a schopní. Nestají proto, když právo politicky se projevovat, organizovat se a ucházet se o účast na vládě dostanou

dnem všichni komunisté, kteří jiným to právo neupírají: toto právo musí dostat i rovně míře všichni, kteří je neupírají jiným.

● Současná hospodářská a sociální struktura naší společnosti, založená na úplném a dlouho upevňovaném zespolečenštění výrobních prostředků, vylučuje podle našeho názoru jakoukoli reálnou možnost zvratu hospodářství k principu soukromého vlastnictví, mimo jiné i proto, že už dávno neexistují společenské síly, v jejichž materiálním a politickém zájmu by takový obrat byl. Proto se zadostiučiněním můžeme konstatovat, že se ani v současně době nesetkáváme s požadavky, jež by k takovému zvratu otevřeně nebo skrytě mířily. A proto nás zároveň hluboce znepokojuje, že se v oficiálních projevech stále častěji objevují varování před mobilizací tzv. „protisocialistických sil“, varování, jež nejsou zásadně dokládána konkrétními příklady. Pochopitelně: takové příklady neexistují. A tak nám nezbyvá, než si tyto hlasy vykládat jako setrvačné pozůstatky myšlení, charakteristického pro bývalý režim, jehož tradičním nástrojem při uplatňování totalitní vlády byl samozvaný monopol na socialismus, osočující bez důkazů všechno nepohodlné z protisocialističnosti. Autoři takovýchto projevů si ovšem neuvědomují, že mluví sami proti sobě — je totiž projevem velmi chatrného mínění o tolik zdůrazňovaných pozitivních výsledcích uplynulého dvacetiletí, připouští-li se tak snadno možnost mobilizace právě těch sil, jejichž likvidace byla jedním z mála skutečně důsledných děl minulé epochy.

● Jsme přesvědčeni, že úspěšný vývoj k demokratickému socialismu vede jedině cestou rozvoje rozsáhlé *plurality* politických zájmů, programů, aktivit a organizací, přirozené a svobodně vznikajících, navzájem na sobě nezávislých a politicky vyjadřujících přirozenou historickou, sociální, názorovou a zájmovou diferenciaci národa. A jedině strukturovaný systém vzájemné kontroly těchto různých politických sil a jejich svobodná soutěž o přízeň lidu ve svobodných volbách může v budoucnosti zaručovat to, co rozumíme skutečnou demokracií.

II.

Umění odkrývá vždycky novou tvář světa, sděluje nám o něm něco, co dosud nevíme; nechce být tedy ilustrací ve smyslu výpovědi o jeho známé tváři nebo interpretací, ale setkáním původnosti lidského ducha s původní mnohoznačností světa: pravdou.

Nejvlastnější poslání umělce spatřujeme tedy ve *službě pravdě*. Nejdůležitější podmínku této služby vidíme v její *nezávislosti*; totiž: v její nezávislosti na kterémkoli hotovém výkladu světa, zejména na tom, který je mocenským zájmem — jakožto ideologie —